

Piotr Stalmaszczyk

Zakład Językoznawstwa Angielskiego i Ogólnego

Instytut Anglistyki, Uniwersytet Łódzki

piotrst@uni.lodz.pl

Praktyczna semantyka w poszukiwaniu natury nazw własnych

Nazwy własne stanowią bardzo ciekawy obszar badawczy dla filozofów języka, logików, językoznawców, antropologów kultury, literaturoznawców i badaczy przekładu. Liczne opracowania wskazują na własności semantyczne jako wyróżnik nazw własnych (np. F. Kawczyński 2016) oraz na aspekt metalingwistyczny ich znaczeń (np. M. García-Carpintero 2017). Nazwy własne pojawiające się w literaturze pięknej stawiają przed tłumaczem konieczność odpowiedzi na dwa powiązane ze sobą pytania: czy nazwy własne mają znaczenie (a jeśli tak, to jakie), oraz czy są przetłumaczalne?

Dla potrzeb referatu przyjmuję, że nazwy własne mają znaczenie, a dokładniej całą wiązkę znaczeń, i że w procesie tłumaczenia wszystkie te elementy składowe znaczenia muszą być rozpoznane i odpowiednio zinterpretowane. W celu przybliżenia problematyki wyznaczonej przez powyższe pytania należy poczynić niezbędne ustalenia terminologiczne, a następnie przyjrzeć się możliwym inspiracjom ułatwiającym sam proces tłumaczenia a także analizę tłumaczenia. Ponieważ nazwami własnymi zajmuje się zarówno filozofia (zwłaszcza analityczna filozofia języka), jak i logika oraz językoznawstwo (przede wszystkim semantyka, ale także onomastyka), a także literaturoznawstwo (onomastyka literacka) i antropologia kultury, to niezbędne jest sięgnięcie do kilku klasycznych opracowań tematu.

W referacie dokonam przeglądu wybranych definicji nazw, pochodzących z literatury filozoficznej (bardzo umownie: od Platona po Wittgensteina), polskiej literatury logicznej (m.in. T. Kotarbiński, K. Ajdukiewicz, Z. Ziemiński) oraz językoznawczej (J. Kuryłowicz, W. Mańczak, E. Rzetelska-Feleszko). Zwrócę również uwagę na praktyczne problemy pojawiające się przy rozpoznawaniu, interpretacji i tłumaczeniu nazw własnych, przede wszystkim w utworach literackich.

W dalszej części referatu wskażę na możliwe inspiracje do dalszych badań, wyznaczone dokonaniem rosyjskiego semiotyka kultury Borysa Uspińskiego, amerykańskiego filozofa z kręgu filozofii analitycznej Nelsona Goodmana oraz niemieckiego tłumacza literatury polskiej Karla Dedeciusa. W konkluzji referatu podkreślę znaczenie własności pragmatycznych nazw własnych (w kontekście ‘zwrotu pragmatycznego’ zainicjowanego przez Ludwiga Wittgensteina).

Wybrana bibliografia:

- Burgess, J. P.** 2005. Translating Names. *Analysis* 65 (3), 195-205.
- Dedecius, K.** 1988. *Notatnik tłumacza* (tł. J. Prokop i in.). Warszawa: Czytelnik.
- Frege, G.** 1977. *Pisma semantyczne* (tł. B. Wolniewicz). Warszawa: PWN.
- García-Carpintero, M.** 2017. The Mill-Frege Theory of Proper Names. *Mind*, (fc.) doi:10.1093/mind/fzx010
- Goodman, N.** 1997. *Jak tworzymy świat* (tł. M. Szczubialka). Warszawa: Fundacja Aletheia.
- Grudzińska, J.** 2007. *Semantyka nazw jednostkowych*. Warszawa: Semper.
- Kawczyński, F.** 2016. Nazwy własne. [W:] *Przewodnik po filozofii języka*, red. J. Odrowąż-Sypniewska, Kraków: Wydawnictwo WAM, 67-102.
- Predelli, S.** 2017. *Proper Names. A Millian Account*. Oxford: OUP.
- Stalmaszczyk, P.** 2000. Problemy z nazwami. [W:] W. Kubiński, O. Kubińska i T. Wolański (red.), *Przekładając nieprzekładalne*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 141-147.
- Turner, K. (ed.)** 2011. *Making Semantics Pragmatic*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- Uspiński, B.** 1997. *Poetyka kompozycji* (tł. P. Fast). Katowice: Śląsk.
- Wittgenstein, L.** 1997. *Tractatus Logico-Philosophicus* (tł. B. Wolniewicz). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wittgenstein, L.** 2000. *Dociekania filozoficzne* (tł. B. Wolniewicz). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.